

СЪКРАТЕНОТО СЪДЕБНО СЛЕДСТВИЕ – ВЪЗМОЖНОСТ ЗА РАЗГЛЕЖДАНЕ И РЕШАВАНЕ НА ДЕЛАТА В РАЗУМЕН СРОК

Таня Райчева (адвокат)

THE ABBREVIATED JUDICIAL TRIAL – AN OPPORTUNITY FOR HEARING AND DECIDING OF CASES WITHIN A REASONABLE TIME

Tanya Raycheva (lawyer)

***Резюме:** Съкратеното съдебно следствие е процедура за ускоряване на наказателното производство. Регламентирана е в две форми с различни последици за подсъдимия, които допринасят за разглеждане и решаване на делата в разумен срок. Настоящият труд анализира противоречиви законодателни промени. Правят се предложения за промяна в правната регламентация на формите на института и определяне на краен срок за предварителното изслушване – разпоредителното заседание.*

***Ключови думи:** съкратено съдебно следствие, разумен срок, разпоредително заседание.*

***Summary:** The abbreviated judicial trial is a procedure for accelerating the criminal proceedings. It is regulated in two forms with different consequences for the defendant that contribute to hearing and deciding of cases within a reasonable time. The present paper analyses contradictory legislative changes. Proposals are made to change legal regulations of the forms of the institute and set a deadline for the preliminary hearing to the operative hearing.*

***Key words:** abbreviated judicial trial, reasonable time, operative hearing.*

Действащият Наказателнопроцесуален кодекс НПК от 2005 г. регламентира институти и възможности за ускоряване на наказателните производства с цел постигане на бързина и ефективност на дейността на правораздавателните органи. По този начин законодателството въвежда правна гаранция за спазване на принципа за разглеждане и решаване на делата в разумен срок.

В проведената международна научна конференция на тема: „Ролята на съдебната практика за развитието на правото“, организирана от ВСУ „Черноризец Храбър“ представих кратък анализ на законодателното развитие на института и акцентирах върху необходимостта да се реформира отново.¹ Целта на настоящото изложение е да развие идеите за неговата многоаспектност, да предложи социологически и юридически критерии за изготвяне на статистически анализ относно ефективността му и да аргументира предложението *de lege ferenda*.

Чрез приетите форми за ускоряване на наказателния процес, българският законодател изпълни Препоръките на Комитета на министрите на Съвета на Европа за въ-

¹ Райчева, Т., Съкратено съдебно следствие – динамика на законодателството и съдебната практика, Сборник на ВСУ, В: 2020 (предстои отпечатване)

веждане на специфични правила, които да регулират продължителността на съдопроизводството и „да разтоварят системата за наказателно преследване“². Такъв смисъл е вложен и в становището на съдиите в Тълкувателно решение на Общото събрание на наказателната колегия на Върховния касационен съд (ТР на ОСНК на ВКС) № 1 от 2009 г. Сходни диференцирани процедури се прилагат в законодателствата на САЩ, Австралия, Канада, Нова Зеландия, Португалия, Италия, Испания и др. европейски държави.³

Систематическото място на съкратеното съдебно следствие е в част пета от НПК „Особени правила“, в която правна регламентация намират и други институти на наказателния процес, предвидени от законодателя като инструмент за ускоряване на наказателното производство: бързо производство (чл. 356 - 361 НПК); ускоряване на наказателното производство (чл. 368 - 369 НПК); съкратено съдебно следствие (чл. 369а - 374 НПК); решаване на делото със споразумение (чл. 381 - 384а НПК); освобождаване от наказателна отговорност с налагане на административно наказание. Въведеният през 2017 г. институт на разпоредително заседание (ЗИД на НПК, ДВ, бр. 63 от 2017 г.) има същата цел.

Юридическият анализ на уредбата, сочи, че по своята правна същност това е система от правни норми, регулиращи специфични правила, които се прилагат по дела от общ характер в изрична последователност и при определени предпоставки. Съгласно чл. 6, т. 1 от Европейската конвенция за защита на правата на човека (ЕКЗПЧ), обвиняемият има право делото му да бъде разгледано в разумен срок, възприет и в чл. 22 от НПК. Този институт е гаранция за осигуряване на това негово право, неспазването на което е било многократно повод Европейският съд по правата на човека (ЕСПЧ) да постанови осъдителни решения, включително срещу България.⁴ Доколкото учението за правото, като източник на правни норми, определя съдебната практика и правната доктрина като субсидиарни източници, то и практиката на ЕСПЧ се определя като такъв. От една страна, правото на Европейския съюз (ЕС) има наднационален характер и се определя като „самостоятелен правен ред“⁵. От друга страна, решенията на ЕСПЧ имат задължителен характер само за страните по делото. При констатирано нарушение на Конвенцията, държавата (чрез съответните държавни органи), следва да съобрази и изпълни предписанията на решението. Освен заплащане на обезщетение на жалбоподателя за вреди, нейно задължение е „да предприеме общи мерки, с които да гарантира, че за в бъдеще няма да бъдат допускани нарушения от същия вид“⁶. Ето защо, наложително е съобразяването с практиката на ЕСПЧ и в

² Чинова, М, Г. Гатев, Съкратено съдебно следствие по НПК, Практически проблеми, С: Сиела, 2009, с.8-9

³ Трендафилова, Е., Промените в НПК от 1999 г. Теоретически положения. Законодателни решения. Тенденции, С: Сиела 2000, с.95-101 – авторът прави преглед на различни форми на диференцирани процедури, като установени законодателни решения.

⁴ Чинова, М., Преглед на съдебната практика за правото на обвиняемия делото му да се разгледа в разумен срок, сп. Норма, бр. 6 от 2012 г., стр. 52 - 72, www.norma.bg (последно влизане 07.03.2021 г.)

⁵ Семов, Ат., Задължението за съответстващо тълкуване – най-широкообхватната последица от действието на Правото на ЕС, Задължението за съответстващо тълкуване - най-широкообхватната последица от действието на Правото на ЕС - [Lex.bg News](http://Lex.bg), 07.01.2021 г. (последно влизане 07.03.2021 г.)

⁶ Кръстева, Здр., Разследването на престъпления съгласно Европейската конвенция за правата на човека, С, 2015, с. 16

този смисъл въведените в НПК процедури изпълняват ангажимента за синхронизиране на законодателството.

Към настоящия момент и в теорията, и в практиката има постигнат баланс относно съдържанието на понятието „разумен срок“. Безспорно това е периодът от време, през който протича наказателното производство. Определянето на неговия краен момент е ясен – това е моментът, в който то се приключва с влязъл в сила съдебен акт или друг такъв, приравнен по правни последици, т.е. „моментът, в който се слага край на несигурността в правното положение на лицето“.⁷ Трайно установената практика сочи, че началото му се свързва с „предявяването на обвинение“ – чрез първото действие по разследването, довело до негативни последици, свързани с участието на лицето в процесуално качество. Това може да бъде първоначалният акт на задържането му, първото принудително действие предприето срещу него или момента, в който е привлечен в качеството на обвиняем.⁸ Във всички случаи съдържанието на понятието „разумен срок“ се извежда от конкретиката на всеки казус⁹, като се оценява фактичката сложност, съобразно подлежащите на доказване факти, правната сложност, произтичаща от приложимите материални и процесуални правни норми и обема и вида на процесуалните действия, които се извършват в процеса.¹⁰

Не е без значение и фактът, че чрез прилагането на специфичните правила, включително тези, предвидени в глава XVII на НПК, наказателното производство може да приключи експедитивно, като пести време, кадрови и финансов ресурс. Те са в интерес на подсъдимия, на пострадалия от него и на обществото.

В социологически план, двигател на законодателните промени на правната уредба на института на съкратеното съдебно следствие (както и на други подобни) е общественото мнение. Периодично се поставя въпросът относно ефективността на процедурата по чл. 371, т. 2 от НПК по отношение на целите на генералната и специалната превенция, като тема на основен дебат е съответствието между обществената опасност на деянието и дееса, обсъждано през призмата на настъпилите общественоопасни последици и налаганите наказания.

Правилата на съкратено съдебно следствие, възприети в първата редакция на НПК от 2005 г., се оказаха неприемливи, предвид възможността на подсъдимия да ползва привилегиите на института по отношение на размера на налаганото наказание. Възникнаха множество практически проблеми във връзка с прилагането му,¹¹ които чрез тълкувателна съдебна практика¹² и законодателни промени са преодоляни в известни рамки. В последвалите изменения в правната уредба бяха имплементирани част от решенията на съдийската колегия. Относно неуредените в закона правни положения, двете ТР продължават да са регулатор за правоприлагания орган.

⁷ Чинова, М., Преглед на съдебната практика за правото на обвиняемия делото му да се разгледа в разумен срок, сп. Норма, бр. 6 от 2012 г., стр. 52 – 72, www.norma.bg (последно влизане 07.03.2021 г.)

⁸ Пак там

⁹ Трендафилова, Е., Европейската конвенция за защита правата на човека и основните свободи и някои въпроси на наказателния процес на РБ, Правна мисъл, 1993, бр.2, с.49

¹⁰ Чинова, М., Преглед на съдебната практика за правото на обвиняемия делото му да се разгледа в разумен срок, сп. Норма, бр. 6 от 2012 г., стр. 52 – 72, www.norma.bg (последно влизане 07.03.2021 г.)

¹¹ Чинова, М., Г. Гатев, Съкратено съдебно следствие по НПК, Практически проблеми, С: Сиела, 2009.

¹² ТР № 1/2009 г. по тълк.д. № 1/2008 г. и ТР № 2/2015 г. по тълк.д. № 2/2015 г.

Законодателят е предвидил две хипотези на съкратеното съдебно следствие:

Първата установява възможност в предварителното изслушване страните в съдебния процес да дадат съгласие да не се провежда разпит на всички или на някои свидетели и вещи лица, а при постановяване на присъдата непосредствено да се ползва съдържанието на съответните протоколи и експертни заключения от досъдебното производство (чл. 371, т. 1 НПК).

Втората хипотеза предвижда възможност в предварителното изслушване подсъдимият да признае изцяло фактите, изложени в обстоятелствената част на обвинителния акт, като се съгласи да не се събират доказателства за тях (чл. 371, т. 2 НПК). Съпоставителен анализ на „признанието“ може да се направи с декларираното от обвиняемия съгласие, по реда на глава XXIX „Решаване на делото със споразумение“. И двата института ускоряват наказателното производство, но при различни предпоставки и обхват на приложимост и процедурни форми. И в двата случая съдът преценява допустимостта и законсъобразността на заявеното „признание“ или „съгласие“. Налице са обаче и съществени различия. „Признанието“ по чл. 371, т.1 НПК не е признаване на вина, а само на фактически положения. За разлика от него, декларираното „съгласие“ е предпоставка за подписване на споразумение, в което има признание за извършеното престъпление – предмет на обвинителния акт. Споразумението съдържа реквизитите на присъда, с него обвиняемият признава вината си и се съгласява с договореното между прокурора и защитника му наказание. С него се слага край на наказателното производство. Определението на съда, с което приема искането за провеждане на производство по реда на чл. 371, т. 2 НПК не обвързва съда със задължение да постанови осъдителна присъда – това той ще стори само при наличие на предпоставките в чл. 303 НПК, но няма да събира доказателства относно признатите факти. Налице са и други различия, които не са предмет на настоящото изследване.

Провеждане на предварително изслушване се допуска по почин на съда или по искане на подсъдимия. Основна предпоставка за допускане на съкратено съдебно следствие е съгласието на страните в процеса, заявено доброволно и съзнателно. Съществено за двете хипотези е моментът на провеждане на предварително изслушване. От една страна, той определя участниците. Няма спор в доктрината и практиката по този въпрос. В случаите по чл. 371, т. 1 НПК въпросът е ясно регламентиран в правната норма. Изискваното съгласието на страните (изчерпателно изброени), предполага, че към момента на предварително изслушване същите следва да са конституирани. Сходно е, макар и без изрично да е уреден въпросът, становището относно процедурата по т. 371, т. 2 НПК.¹³ И в двата случая прокурорът, доколкото е страна в процеса, изразява становище, но то не е обвързващо за съда и това е логично, предвид изгодната позиция на държавното обвинение и в двете хипотези: в първия случай страните дават съгласие да не се извършва проверка на доказателствен материал, събран в първата фаза на наказателното производство, а във втория – подсъдимият признава фактическите основания на обвинението.¹⁴ Веднага след влизане в сила на НПК от 2005 г. (29.04.2006 г.) този въпрос се решаваше от съдилищата противоречиво, тъй като участието на прокурора е задължително по дела от общ характер (чл. 268 НПК). Будеше недоумение дали при избрания подход на изрично изброяване на страните, законодателят не е пропуснал прокурора. Все пак той инициира втората фаза на нака-

¹³ Чинова М., Гатев Г. Съкратено съдебно следствие по НПК, Практически проблеми, С: Сиела, 2009 и ТР № 1/2009 г. по тълк. д. № 1/2008 г. и ТР № 2/2015 г. по тълк. д. № 2/2015 г., т. 2.

¹⁴ Пак там.

зателния процес чрез изготвяне на обвинителния акт и е страна в процеса, осъществяващ обвинителна функция. Към настоящия момент въпросът, макар и да не изрично законодателно уреден, е безпротиворечиво решен.

Въпреки установената практика, свързана с крайния момент на допустимост на предварителното изслушване, този въпрос следва да се подложи на допълнителни задълбочени социологически и статистически проучвания. Те са от значение за оценка на постигнати социален и юридически баланс, като последица на приложението на съкратеното съдебно следствие. В подкрепа на тази необходимост е и внесеният на 04.02.2021 г. законопроект на Закон за допълнение на НПК, който касае друг институт за ускоряване на наказателното производство, регламентиран в гл. XXIX НПК „Решаване на делото със споразумение“, но предвижда отпадане на изискването за „съгласие“ на други подсъдими (когато в процесът са конституирани две и повече лица в това качество).¹⁵

Друга предпоставка за преминаване към ускоряване на наказателното производство е разследването да е проведено законосъобразно (по реда на НПК). В изключителна компетентност на съда е да се произнесе относно допустимостта на процедурата. За съкратено съдебно следствие по чл. 371, т. 1 НПК съдът преценява дали при провеждането на съответните разпити на свидетелите са спазени изискванията на чл. 138 - 143 и чл. 233 НПК, касаещи доказателствения способ, както и чл. 128 - 130 НПК, относно изготвянето на протоколите, предвид доказателствената им стойност (протоколите са доказателствено средство, съгласно чл. 131 НПК). От значение е съдържанието на протокола за разпит – изчерпани ли са въпросите към свидетеля, ясно ли е изложил възприетите от него факти, налага ли се извършване на съдебен разпит, който да допринесе за допълнително изясняване на обстоятелства по делото. Сходно е задължението на съда по отношение на изготвените в хода на разследване съдебни експертизи – спазени ли са правилата и условията за назначаване на експерт (чл. 151 НПК), налице ли са предпоставките на чл. 148 НПК, заключението на вещо лице отговаря ли на изискванията на чл. 153 НПК и налага ли се извършване на допълнителна и повторна експертиза. Само тези разпити (и съставените за тях протоколи) и съдебни експертизи, които са извършени по реда на НПК и не налагат допълнително изясняване на факти, могат да бъдат приети от съда, респективно, производството да протече при хипотезата на чл. 371, т. 1 НПК.

Трудно и отговорно е решението на съда да премине към съкратено съдебно следствие по чл. 371, т. 2 НПК. Първо, трябва да се убеди, че подсъдимият разбира обвинението и признанието на фактите е направено доброволно и свободно. Второ, следва да установи, дали неговото признание на фактическите констатации в обвинителния акт кореспондира с доказателствата по делото и установено по недвусмислен начин или ще се наложи проверка и събиране на доказателства. Това налага своевременно запознаване с доказателствените материали, събрани на досъдебното производство, тяхната оценка за законосъобразност и достатъчност. Или, към момента на произнасяне по искането, съдът трябва да установи, че е изпълнено задължението за разкриване на обективната истина (чл. 107, ал. 2, 3 и 5 НПК) и да е извършил дължимата оценъчна дейност по отношение на доказателствената съвкупност, с оглед необходимостта за произнасяне с краен съдебен акт. В този смисъл, за приложимостта на института по чл. 371, т. 2 НПК от значение са количествените и качествените характеристики на извършеното разследване в първата фаза на наказателното производство – тяхната пълнота, прецизност и законосъобразност. Качествено проведеното досъдеб-

¹⁵ <https://www.parliament.bg/bg/bills/ID/163510>.

но производство (законосъобразно, всеобхватно и обективно) има не само подготвителен характер по отношение на съдебната фаза, но е предпоставка за ускоряване на нейното развитие и постигане на ефективност и бързина на наказателния процес.

Процедурата по чл. 371, т. 1 НПК не е била предмет на обсъждане, поради липсата на изрична правна норма, предоставяща преференция за подсъдимия при определяне размера на наложеното наказание. Предвид съпоставимостта ѝ с общите правила на съдебното следствие (чл. 276 - 286 НПК) се изразява становище, че възможността за провеждане на предварително изслушване е до приключване на съдебното следствие.¹⁶ Други автори изразяват становище, че между процедурите, предвидени в двете хипотези, има различия, които „правят неприемливо обединяването им в една диференцирана процедура“¹⁷, респективно особените правила, предвидени в първата хипотеза, нямат място в глава XXVII на НПК, тъй като даденото съгласие да не се разпитват един или всички свидетели или едно или всички вещи лица няма изрично регламентирана правна последица за подсъдимия, свързана с определянето на неговото наказание.

В практиката, подсъдимият по-често заявява искане за предварително изслушване по чл. 371, т. 1 НПК, отколкото по чл. 371, т.2 НПК. Тази процедура също е свързана с много проблеми, които налагат преразглеждане на правната му уредба.¹⁸ Безспорно е, че право на подсъдимия е да участва в процеса, да оспорва събраните в досъдебното производство доказателства и доказателствени средства и да ангажира доказателства. Безспорно е също, че подсъдимият има право да не признае фактическите констатации в обвинителния акт (аргумент чл. 55, ал. 1, предложение 2 НПК), както и да даде изрично съгласие за провеждане на съкратено съдебно следствие в една от двете хипотези. Съпоставимостта на процедурата с други сходни институти, като прочитане на свидетелски показания (чл. 281, ал. 1, т. 5 НПК) и на експертните заключения (чл. 282, ал. 3 НПК), установява множество различия относно предпоставките за приложението им, една от които е страната или вещото лице да бъдат редовно призовани. Процедурата по чл. 371, т. 1 НПК е „освободена“ от допълнителни административни и технически действия. Фактът, че тази възможност за подсъдимия е изведена и законодателно уредена в самостоятелна глава, обуславя извод, че тя има различна, специфична цел, а именно, чрез нея да се ускори процеса. Съгласието на страните, провокирано в предварително изслушване, инициатирано от подсъдимия, да не се разпитват един или всички свидетели или едно или всички вещи лица, особено в случаите, когато касае голяма част от свидетелите и вещите лица и е заявено своевременно, е от значение за решаване на делото в разумен срок. То допринася за бързината и ефективното приключване на конкретното наказателно производство, включително чрез спестяване на време, средства и ресурс, каквато е целта на особените правила по глава XXVII на НПК. Тази процедура, без съмнение, е предпочитана и ползвана като процесуално средство и от страна на защитата. Съдът също има интерес от провеждането ѝ, предвид обстоятелството, че „съгласието“ на страните по чл. 371, т. 1

¹⁶ Чинова М., Гатев Г. Съкратено съдебно следствие по НПК, Практически проблеми, С: Сиела, 2009.

¹⁷ Маринова, Г., По някои въпроси на съкратеното съдебно следствие – сп. DeJure (официално издание на Юридически факултет на ВТУ „Св.св. Кирил и Методий“), бр.1/2016, стр. 27 <https://journals.uni-vt.bg/dejure/bul/vol7/iss1/4> (последно влизане 03.03.2021).

¹⁸ Бозова, В., По някои въпроси на съкратеното съдебно следствие по чл. 371, т. 1 НПК, сп. DeJure (официално издание на Юридически факултет на ВТУ „Св.св. Кирил и Методий“), бр. 2/2020 (21), стр. 201-207 <https://journals.uni-vt.bg/dejure/bul/vol11/iss2/13> (последно влизане 03.03.2021)

НПК спестява понякога сериозен административен капацитет. В много случаи проверката на доказателствения материал в хода на съдебното следствие е затруднена поради изминалия дълъг период от време до съдебната фаза. В различни хипотези, свидетелите на обвинението изобщо нямат отношение към предмета на доказване. Преодоляването на тези проблеми, чрез възможността за провеждане на съкратено съдебно следствие, допринася за ускоряване на наказателното производство, независимо дали съдът постановява оправдателна присъда или признава подсъдимия за виновен и му налага наказание. Ефективността е очевидна и безспорна в случаите, когато съгласието е по отношение на всички свидетели и вещи лица. Това налага прецизиране на правилата по т. 1 и законодателно решение за изрична преференция за подсъдимия и по отношение на тази процедура. В практиката съгласието по чл. 371, т. 1 НПК съдът приоритетно приема за добросъвестно процесуално поведение, което цени при определяне вида и размера на налаганото наказание.¹⁹ Това, обаче, не е възможност, която ползва подсъдимия, провокирана от съгласието за провеждане на съкратено съдебно следствие, а изискване за правилно прилагане на материалния закон и „форма за индивидуализация на наказателната отговорност“²⁰, предвид задължението на съда да определи размера на наложеното наказание, съгласно чл. 54 и следващите НК.²¹ Неговото процесуално поведение, рефлектира върху ускоряването на процеса, което е в интерес на пострадалите от престъплението лица. Това обосновава законодателното решение за регламентиране на формата на съкратеното съдебно следствие по чл. 371, т. 1 НПК като диференцирана процедура. Необходимо е, конкретно законодателно решение, което да придаде търсения и установен в съдебната практика ефект по отношение на подсъдимия. При това, не бива да се накърняват принципите за социална справедливост, проявление на които е индивидуализацията на наложеното наказание.²²

Диференцираната процедура по чл. 371, т. 2 НПК е многократно законодателно изменяна и с оглед проявения обществен интерес по повод на конкретни престъпления, възприети като значими, изхождайки от степента на обществена опасност. Първоначалната редакция на закона не беше сполучлива – съдът следваше винаги да определя наказание при прилагането на чл. 55 НК. Така се стигна до присъди, с които налаганите от съда наказания явно не съответстваха на обществената опасност на деянието и на дееца,²³ не можеха да изпълнят целите на специалната и генералната превенция. Пример за това е постановена присъда за умишлено убийство на шестна-

¹⁹ Райчева, Т., Съкратено съдебно следствие – динамика на законодателството и съдебната практика, Сборник на ВСУ, В: 2020 (предстои отпечатване).

²⁰ Грошев, Ч., Индивидуализация на наказанието. Теория и практика, С: Сиела, 2015, с.45

²¹ ТР 2 от 2015 на ОСНК на ВКС – с. 3 „При определяне на наказанието съдилищата са длъжни да излагат подробно аргументирани и изчерпателни мотиви за индивидуализация на санкцията – въз основа на кои конкретни обстоятелства, установени по делото, извършват преценка за степента на обществена опасност на деянието и дееца, подбудите за извършване на деянието и всички смекчаващи и отегчаващи обстоятелства, които не са взети предвид от закона за признаци в правната квалификация (чл. 54 и чл. 56 от НК). Така се определя наказание, което е справедливо и достатъчно за постигане на целите по чл. 36 от НК.

Една от същностните характеристики на института на съкратеното съдебно следствие е налагане на по-леко наказание отколкото би било наложено в наказателното производство, провеждано по общия ред.“

²² Филчев, Н., Лекции по наказателно право, С: Изток-Запад, 2015, с. 122.

²³ Марков, Р., Изключващи вината обстоятелства по българското наказателно право. Теоретичен модел за усъвършенстване на законодателството“, С: Сиела, 2019, с.34-35.

десетгодишно момиче с огнестрелно оръжие, квалифицирано по чл. 115 НК – извършителят беше осъден на девет години и шест месеца „лишаване от свобода“ (охд № 67 от 2007 г. по описа на Окръжен съд – Монтана (МОС). Пострадалите от престъплението останаха възмутени и недоволни от размера на наложеното наказание, който определено е несъответен на високата степен на обществена опасност на деянието и престъпната дързост на дееца. Не се постигат целите на специалната превенция, още повече, че при наличие на законовите предпоставки деецът би могъл да ползва института на условно предсрочно освобождаване (гл. XXXV, р. I НПК във връзка чл. 155, ал. 2 ЗИНЗП), което допълнително би намалило фактическото изтърпяване на наказанието и осуетило възможността за неговото превъзпитание. Такова наказание няма превъзпитаващо и възпиращо действие, поради което се определя като обществено несправедливо.

Едно от законодателните решения, които често се променят, е обхватът на престъпленията, за които законодателят предвижда приложимост на института по чл. 371, т. 2 НПК. Непоследователната законодателна политика не допринесе за ефективността му с оглед основната цел – ускоряване на наказателното производство и гарантиране на принципа за приключване на делата в разумен срок.²⁴ През 2019 г. (ЗИД на НПК, ДВ, бр. 83 от 2019 г.), след поредната промяна, от обхвата са изведени престъпленията, при които умишлено е причинена смърт. Очевидно законодателят не може да намери баланс между възможностите за ускоряване на наказателното производство и социалното отражение на преференцията, която ползва подсъдимия при определяне на наказание. Това обуславя необмисленост, прибързаност, несправедливост и социологическа мотивация на решенията. Ефективността на един закон се измерва посредством търсения чрез неговия санкционен характер правен резултат. Той винаги е социално справедлив, тъй като изразява волята на суверена. Мерило за това са интензитетът на прилагане и ефектът от търсеното регулиране. Ето защо, недопустима е многократна законодателна промяна на едно и също правоотношение през изключително кратък период от време. Още повече, че в случая се касае за наказателно-процесуална правна норма, която регулира значими за обществото отношения.

Препоръки

1. За да се достигне относителна реципрочност/справедливост между извършеното, бързината на наказателния процес и наложеното наказание, е необходимо да се извършат необходимите статистически проучвания сред съдилищата, като се включат показатели относно следното: колко от общия брой образувани наказателни дела от общ характер са се развили по реда на чл. 371, т. 1 НПК и колко – по чл. 371, т. 2 НПК и за какви престъпления; какъв е броят на приключилите с оправдателна присъда и съответно с осъдителна; какви наказания са налагани в двете хипотези. Въз основа на тези данни следва да се извърши анализ за кои престъпления приоритетно са прилагани двете процедури и с какъв правен резултат са приключили. По този начин ще има възможност да се направи индивидуализация и реална оценка за интензитета на приложимост на института на съкратено съдебно следствие по видове престъпления, а чрез анализа на наложените наказания – и на социалния ефект. Следва да се съберат също и данни относно продължителността на проведените по общия ред наказателни производства и налаганите наказания за сходни престъпления. Едва след ка-

²⁴ Райчева, Т., Съкратено съдебно следствие – динамика на законодателството и съдебната практика, Сборник на ВСУ, В: 2020 (предстои отпечатване).

то се направи сравнителен анализ между двете, може да се оцени ефективността на института и да се обсъди необходимостта от законодателното му преуреждане.

2. Необходимо е също и да се проведе обществен дебат, който да подготви обществото да приеме всеобхватно прилагане на този институт в двете му форми и да установи допустимите граници на компромис по отношение на определяното наказание. Обществото трябва да е известно за резултатите от статистическото изследване и да се запознае със законодателните решения в други държави. Факт е, че в много европейски държави процедурите за ускоряване на наказателно производство са удачно решение и доказан ефективен инструмент за приключване на делата в разумен срок и са приложими за голяма група престъпления, включително за най-тежките.²⁵ Подходящо е също да се проведе анкетно проучване на обществените нагласи към института, неговия обхват и съзнаваната справедливост по отношение на налаганото наказание.

Това е начин да се постигне юридическо решение и социална справедливост, при спазване на принципа за разглеждане и решаване на делата в разумен срок.

3. Въпросът с крайния момент на предварителното изслушване към настоящия момент е трайно установен – преди началото на съдебното следствие. Аргументи в тази посока се изтъкват и в теорията и в съдебната практика, свързани са с целите на института и поведението на подсъдимия.²⁶ Допустима е законодателна промяна по отношение крайния момент на предварително изслушване, посредством което ще се оптимизира ефекта от съкратеното съдебно следствие и в двете му форми.

Един от задължителните въпроси, които се решават в разпоредителното заседание е „налице ли са основания за разглеждане на делото по реда на особените правила“ (чл. 248, ал. 1, т. 4 НПК). Необходимо е законодателно решение, определящо крайния момент за предварително изслушване, а именно разпоредителното заседание. Това е удачно, адекватно и съпоставимо, от една страна – с правото на подсъдимия да се ползва от диференцирана процедура, и от друга – с ефективността на последните от провеждането ѝ. Това ще активира процесуалното поведение на страните за незабавно разглеждане на делото (чл. 252, ал. 1 НПК.) По този начин ще се постигне целта на двата института – бързина и ефективност на правораздавателната система. Освен това, изричното преклудиране на момента на предварителното изслушване в разпоредителното заседание ще осигури спазването на принципа за разумен срок, ще осигури спестяване на време ресурс (кадрови и технически) и ще бъде съпоставимо с необходимостта от редуциране на наложеното наказание.

Литература:

1. Bozova, V. Po nyakoi vuprosi na sukратenoto sudebno sledstvie po chl. 371, t. 1 NPK, sp. DeJure (ofitsialno izdanie na Yuridicheski fakultet na VTU „Sv. sv. Kiril i Metodiy“), br. 2/2020 (21), <https://journals.uni-vt.bg/dejure/bul/vol11/iss2/13>
2. Groshev, Ch. (2015) Individualizatsiya na nakazaniето. Teoriya i praktika, Sofiya, Siela

²⁵ Трендафилова, Е., Промените в НПК от 1999 г. Теоретически положения. Законодателни решения. Тенденции, С: Сиела, 2000, с.101

²⁶ Чинова, М, Г. Гатев, Съкратено съдебно следствие по НПК, Практически проблеми, С: Сиела, 2009 и ТР № 1 от 2009 г. по т.д. № 1 от 2008 г.

3. Krusteva, Zdr. (2015) Razsledvaneto na prestupleniya suglasno Evropeyskata konventsiya za pravata na choveka, Sofiya, Sibi
4. Marinova, G. Po nyakoi vuprosi na sukratenoto sudebno sledstvie, sp. DeJure (ofitsialno izdanie na Yuridicheski fakultet na VTU „Sv. sv. Kiril i Metodiy”), br. 1/2016, <https://journals.uni-vt.bg/dejure/bul/vol7/iss1/4>
5. Markov, R. (2019) Izklyuchvashti vinata obstiyatelstva po bulgarskoto nakazatelno pravo. Teoretichen model za usuvurshenstvane na zakonodatelstvoto, Sofiya, Siela
6. Raycheva, T. (2020) Sykrateno sudebno sledstvie – dinamika na zakonodatelstvoto i sudebnata praktika, Sbornik na VSU, Varna: (predstoi otpechatvane)
7. Semov At. (2021) Zadulvenieto za suotvetstvashto tulkuvane – nay-shirokoobхватnata posleditsa ot deystviето na pravoto na ES, Задължението за съответстващо тълкуване – най-широкообхватната последица от действието на Правото на ЕС – Lex.bg News
8. Trendafilova, E. (2000) Promenite v NPK ot 1999 g. Teoreticheski polozheniya. Zakonodatelni resheniya. Tendentsii, Sofiya, Siela
9. Trendafilova, E., Evropeyskata konventsiya za zashtita na pravata na choveka i osnovnite svobodni i nyakoi vuprosi na nakazatelniya protses na Republika Bulgariya, Pravna misul, br. 2/1993
10. Filchev, N. (2015) Leksii po nakazatelno pravo, Sofiya, Iztok-Zapad
11. Chinova, M., Pregled na sydebnata praktika za pravoto na obvinyaemiya deloto mu da se razgleda v razumen srok, sp. Norma, br. 6/2012, www.norma.bg
12. Chinova, M., Gatev, G. (2009) Sukrateno sudebno sledstvie po NPK. Prakticheski problemi, Sofiya, Siela